

JUHÁSZ ANDREA ERIKA

A fiatalok fogvatartottak reszocializációs nevelésének empirikus vizsgálata

I. Bevezető gondolatok

*„A fő üzenet az lehetne, hogy bár a társadalom nem fogadja el a bűnös magatartást, a fiataloknak megvan a lehetősége, hogy tanuljon, felelősséget vállaljon tetteiért és visszailleszkedjen a társadalomba. Attól a pillanattól kezdve, amikor a fiatal szembeke-
rül a törvényrel, egészen a szabadon bocsátás napjáig vagy akár azt követően is, ezt az üzenetet kell továbbítani.” (Czenczer Orsolya)¹*

A börtönbe kerülő fiatalokra jellemző többek között az „alacsony intellektus (mentális retardáció) vagy ép intellektus mellett gyenge szociális készségek, felelősség-hárítás, legtöbbször pszichopatizálódott, krimen személyiségfejlődés. Bizalomvesztés, csalódások a társas életben, egocentráltság (énesség), a tolerancia hiánya. Függőség és leválás ambivalenciája, az autoritás morális hitelének elvesztése, opposzió. A szükséges szociális moratórium hiánya, az értékek, szabályok semmibevétele, öntörvényűség. Impulzivitás, robbanékonyság (acting out), felelőtlenség, sodorhatóság, mások hibáztatása. Saját elvárásaik (énképük) és a tényleges teljesítményük (realitás) közötti óriási szakadék (diszkrepancia) – és az emiatt érzett tehetetlenség, beszorítottság, düh, harag. A privát szférába visszavonulás gátoltsága és a szexuális feszültségek frusztráltsága. Kielezett kortárs-rivalizálás és megghiúsult, gátolt dominancia- és versengési törekvések. Gátolt (vagy büntetett) az agresszió-kiélés (autoritás, totalitás).”²

A fiatalok speciális fogvatartotti kategóriának minősülnek, s éppen a fentebb említett életkori sajátosságaikra tekintettel indokolt a felnőtt korúakétól (részben) eltérő büntetőjogi és büntetés-végrehajtási szabályozásuk.³ A fiatalok esetén kiemelt szerepet kap az ultima ratio elv, azaz, hogy szabadságvesztés velük szemben csak végső eszközként alkalmazható. Jelentős eltérés a felnőttekhez képest, hogy fiatalokkal

¹ CZENCZER ORSOLYA: *Az oktatás mint reszocializációs eszköz a fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteiben.* Börtönügyi Szemle 2008/3, 3. p.

² HOMONYIKNÉ BERTHA LAURA: *Az agresszivitás és az agresszió csökkentése (Rehabilitációs programok az antiszociális, bűnelkövető fiatalok körében)* Börtönügyi Szemle 2007/1, 37. p.

³ JUHÁSZ ZSUZSANNA: *Különleges fogvatartotti kategóriák: a fiatalok és a nők szabadságvesztésének végrehajtása.* In: AMBRUS ISTVÁN et al.: *Bevezetés a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtási jogba.* Szeged, 2011. 344. p.

szemben elsősorban intézkedést kell alkalmazni, továbbá „szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.”⁴

Véleményem szerint a bv. intézeteknek a fogvatartottak nevelése során elsődlegesen a bűnismétlés megelőzését kell szem előtt tartania. Különösen igaz ez a fiatalok nevelésére. A fiatalok személyisége még kialakulóban van, ezért esetükben eredményesebb lehet a nevelés, mint a felnőtteknél. A fiatalok elkövetők jellemzően 16-17 éves korukban kerülnek a bv. intézet falai mögé, tehát legtöbb esetben már nagykorúként jönnek ki onnan. Ahhoz, hogy ne tudjanak „bűnöző karriert” kialakítani, szükséges a bűnismétlés megelőzésére való törekvés. Van olyan álláspont, mely szerint minél korábban kezd el egy személy „bűnözői karrierjét”, annál valószínűbb, hogy ezt az életmódot fogja folytatni egész életében. Patera Antal „A visszaesők megítéléséről és a visszaeső bűnözésről” című tanulmányában például leszögezi, hogy egy személy minél ifjabb korban kezd el bűnözni, annál intenzívebb visszaeső lesz.⁵

Fliegauf Gergely meghatározása alapján „a reszocializáció a társadalomba való visszailleszkedést és/vagy az oda való visszavezetést jelenti”, továbbá magában foglalja a „további bűncselekményektől való tartózkodást” is. A kiindulópont az, hogy a „bűnöző életvitelű személy marginalizálódott, nem része a többségi társadalomnak, és ezért vissza kell őt oda vezetni”. Álláspontja szerint azonban a reszocializáció fogalmát el kell határolni a rehabilitáció és a reintegráció fogalmától. Előbbi célja „a fogvatartott általános fizikai és pszichikai állapotának szinten tartása és/vagy javítása”, míg utóbbi célkitűzése „a fogvatartottak társadalomba való visszaillesztése és az állampolgári szerepek újbóli felvétele”. A kifejtett fogalmak jelentős kapcsolatban állnak egymással, hiszen a rehabilitáció és a reintegráció a reszocializáció részét képezik. Különbségek mutatkoznak viszont az időtartamukban. „A rehabilitáció fedi leginkább azt az időtartamot, ami a börtönben tartózkodással egyenlő [...]. A reszocializáció azért kezdődik előbb, mint a börtönben tartózkodás, mert a fogvatartás – azaz a személyi szabadságtól való megfosztás – a rendőrségi őrizettel kezdődik az esetek többségében, és rendszerint azért tart tovább, mert a szabadulás után a fogvatartott életében még tart a joghátrány: például eltiltották a közügyek gyakorlásától vagy csak feltételesen szabadult. A rehabilitáció ugyanilyen jellegű okból később kezdődik, hiszen az előzetes letartóztatás alatt több aspektusának jogi természetű akadályja van. A reintegráció értelemszerűen a szabadulásra való előkészítéssel kezdődik. A reszocializáció és a reintegráció nem ér véget a szabaduláskor.”⁶

A fentiek tükrében a jelen tanulmány célja az volt, hogy empirikus vizsgálat keretében teljes körűen feltérképezze, hogyan zajlik a gyakorlatban a fiatalok büntetés-végrehajtási nevelése – s ezáltal szembesítse a jogszabályokat és a gyakorlatot –, ezért történt vizsgálat mind a négy fiatalok bv. intézetében.

⁴ Btk. 106. § (3) bek.

⁵ BODNÁR IMRE: *A visszaesők börtöne*. Börtönügyi Szemle 1997/1, 64. p.

⁶ FLIEGAUF GERGELY: *A börtönpszichológia elhatárolása a kriminálpszichológiától*. Börtönügyi Szemle 2012/1, 47., 50–51. pp.

A kutatásra 2012. július 10. és 2012. október 26. között került sor Kecskeméten (2012. július 10.), Pécsen (2012. július 16.), Szirmabesenyőn (2012. augusztus 15.) és Tökölön (2012. augusztus 16.) az ott található fiatalok bv. intézeteiben.

A kérdőíves vizsgálat során az egyes bv. intézetekben összesen 129 fogvatartott (Kecskeméten 20, Pécsen 38, Szirmabesenyőn 26, Tökölön 45 fiatalok, ebből a 45-ből 1 értékelhetetlen volt, mivel a fiatal áthúzta az egészet) töltötte ki névtelenül és önkéntes alapon az általam elkészített strukturált kérdőívet (l. 1. sz. melléklet).

A „Kutatási tapasztalatok – Fiatalok fogvatartottak nevelése” című fejezet mutatja be részletesen a kutatást.

II. Fiatalok büntetés-végrehajtási intézetei

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. fekteti le azt a követelményt, hogy a felnőtt korúakétól külön intézetben kell végrehajtani a fiatalok szabadságvesztés-büntetését.⁷ Az Európai Börtön szabályokról szóló, a Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2 ajánlása a tagállamok számára (továbbiakban: Európai Börtön szabályok) is kifejezetten előírja, hogy a 18. életévüket be nem töltött fiatalokat a számukra létrehozott intézményekben kell elhelyezni és nem tarthatók fogva felnőttkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben.⁸ Itt jegyezném meg, hogy a „A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról” szóló törvény (továbbiakban: Bv. törvény) alapján már nemcsak külön büntetés-végrehajtási intézetben lesz végrehajtható a fiatalok szabadságvesztés-büntetése, hanem a bv. intézet elkülönített részében is lehetőség lesz erre.⁹ A fentiekben már említésre került, hogy a fiatalok szabadságvesztésüket hazánkban négy intézetben tölthetik le: a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézeteiben Kecskeméten, Pécsen, Szirmabesenyőn és a Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében Tökölön.

A kecskeméti intézet kanadai mintára, 1997-ben épült. Eredetileg is fiatalok elhelyezésére hozták létre, azonban volt egy átmeneti időszak 2001-2002 körül, amikor ideiglenesen az anya-gyermek részleg működött az épületben.

1990-ben hirdették meg a PHARE-programot, ennek keretében a „Börtön körülmények javítása fiatalok bűnelkövetők társadalomba történő visszailleszkedése” című pályázatot. Ezen pályázat eredményeként épült meg az 50 fő befogadására alkalmas Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Pécsen. Az épület alapköveit 2004 decemberében tették le és 2006-ban került sor az ünnepélyes átadására. Az intézetben kizárólag előzetesen fogvatartott és jogerősen elítélt férfi fiatalok fogvatartottakat helyeznek el, három szinten, 1, 2 és 3 fős zárcákban.

2002 márciusában jött létre a 115 fő befogadására alkalmas szirmabesenyői intézet.

⁷ Bv. tvr. 49. § (1) bek.

⁸ Európai Börtön szabályokról szóló, a Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2 ajánlása a tagállamok számára (továbbiakban: Európai Börtön szabályok) 11.1.

⁹ Bv. törvény 192. § (2) bek.

Az 1963-ban felépített, 807 fő befogadására alkalmas tököli intézet elnevezése eltérő volt az évek során. 1963-ban Igazságügyminisztérium Központi Kórháza és Büntetés-végrehajtási Munkahely. Az 1964. június 5-ei okiratban már a Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza és Munkahely szerepelt. Ezt követően 1968-tól Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza és Fiatalokorúak Intézete. Majd ezután a Fiatalokorúak Börtöne és Fogháza nevet viselte, még 1990-ben is ez az elnevezés élt. Eredetileg huszárlaktanya, majd internálótábor volt.

III. Kutatási tapasztalatok - Fiatalokorú fogvatartottak nevelése

„A nevelés – mint a társadalomba való visszahelyezés és a bűnismétlés esélye csökkentésének eszköze – tudatos, tervszerű tevékenység, amelynek általános célján túl feladata, hogy egyénileg alakítsa helyes irányba a személyiség antiszociális irányultságát, megváltoztassa a magatartás hibás motivációját, indítékrendszerét.”¹⁰

A fogvatartottak nevelésének részletes szabályait a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. (továbbiakban: Bv. tvr.), valamint a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM Rendelet (továbbiakban: Bv. szabályzat) tartalmazza. Mivel e tanulmány célja, hogy elsősorban a gyakorlatot jelenítse meg az olvasó számára, ezért a vonatkozó jogszabályok részletes ismertetésétől eltekintek. A legfontosabb rendelkezéseket emelem ki a teljesség igénye nélkül, s mivel a fiatalokorúak szabadságvesztés-büntetésének végrehajtására a felnőttekre vonatkozó szabályokat kell – a jogszabályokban említett eltérésekkel – alkalmazni¹¹, így a két szabályozás közötti lényeges differenciákat is ismertetem. Továbbá kutatásom eredményeként a büntetés-végrehajtási intézetekben tapasztalt leglényegesebb hasonlóságokat és különbségeket mutatom be.

A szabadságvesztés-büntetés célja a fogvatartottak sikeres reszocializációja, feladata, hogy végrehajtsa meghatározott reintegrációs tevékenységeket és mindezek módszere a büntetés-végrehajtási nevelés lehet. Erre tekintettel a következőkben a tanulmány a fiatalokorú fogvatartottak nevelésének eszközeit mutatja be az empirikus kutatás tükrében.

III.1. A fogvatartott megismerése, egyéni nevelési terv készítése

A fogvatartottak nevelésének kezdő lépése a fogvatartott megismerése, egyéni nevelési terv készítése. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a szankciók vagy intézkedések hatálya alatt álló fiatalokorú bűnelkövetőkre vonatkozó európai szabályokról szóló, CM/Rec(2008) 11 Ajánlása [továbbiakban: CM/Rec(2008) 11 Ajánlás] leszögezi, hogy egyéniesített tervet kell készíteni a fiatalokorú fogvatartottakra nézve. A terv célja, hogy a fiatal minél hasznosabban töltsse el idejét a fogvatartás alatt, fejlessze kompetenciáit és

¹⁰ CZENCZER 2008, 1. p.

¹¹ Bv. tvr. 48. § (1) bek., Bv. szabályzat 207. §

ügyességét, hogy ezáltal sikeres legyen a reintegrációja.¹² „A fiatalokú fogvatartottak részére, a felnöttekétől eltérően, speciális, egyéni nevelési tervet kell készíteni. Cél a fiatalok negatív énképének megváltoztatása, a személyiségfejlődés és stabilizálás, a tudásszint, a felelősségérzet növelése, a társadalmi kapcsolatok és mindezekon keresztül a beilleszkedés segítése.”¹³ A fogvatartott egy befogadó beszélgetésen vesz részt, majd ezt követően készítik el részére az egyéni nevelési tervet. A pécsi intézetben¹⁴ részletes tájékoztatást kaptam arról, hogyan zajlik ez a folyamat, ezért az ott megismert információkat ismertetem.

A befogadást követően a pécsi intézetben a nevelő tájékoztatja a fogvatartottat az intézet fő szabályairól, házirendjéről, a fogvatartottak jogairól és kötelezettségeiről, valamint a „befogadási interjú” kitöltésével felveszi a szükséges adatokat. Ennek keretében kerülnek tisztázásra az esetleges büntársak, a bűncselekmény jellemzői, valamint megismeri a nevelő a fogvatartott véleményét a gyanúsításáról. Ezenkívül a körletfelügyelő által ki kell tölteni az adatfelvételi lapot, SDQ-tesztet (Képességek és nehézségek kérdőív), szülői adatlapot, nyilatkozatot a fiatalokú dohányzásával kapcsolatban (a fogvatartott és a szülő által is) valamint a TVA tesztet (Treatment Valuation Analysis). A TVA teszt kitöltésére a fogvatartott folyamatos, két hónapig tartó megfigyelését követően kerül sor. A teszt kitér a fogvatartottnak hasonló korú személyekkel való kapcsolatára, önállóságára, iskolára és munkára, önmagáról való gondoskodásra, stb. A fogvatartott megismerésére legkésőbb 72 órán belül kerül sor, ezen időn belül a nevelő elkészíti a szükséges nevelési anyagot. A megismerés során előtérbe kerül a fiatalokú esetleges szenvedélybetegségeinek, drogfüggőségének, szuicid hajlamának a feltárása. Amennyiben bármelyik fennáll, a nevelő egyeztet az egészségügyi főápolóval, majd jelzi ezt az információt a szolgálati előljárónak is. A nevelőnek a heti BFB ülésre, a bizottság elé kell terjesztenie a nevelési anyagot, amely alapján a bizottság dönt a fogvatartott nevelési, biztonsági csoportba sorolásáról, oktatásban való részvételéről, munkába állításáról, valamint a felkészítő részlegben vagy drogreprevenációs zárkában való elhelyezéséről.

Az első orvosi-egészségügyi vizsgálat során a fiatalokú fogvatartottak befogadása-kor minden esetben ki kell tölteni a DUDIT-tesztet (Drog Use Disorders Identification Test=Droghasználattal Összefüggő Betegségek Azonosítására Irányuló Teszt) is.

A pszichológus által történő befogadás több elemből tevődik össze. Az exploráció és anamnézis irányított kérdezés, melynek során a fogvatartott életútjának feltárására kerül sor. A fogvatartott személyiségének megismerését segítik különböző tesztek. Minden befogadott kitölti a Szondi¹⁵ és Lüscher¹⁶ tesztet, a Rorschach teszt¹⁷ kitöltése szükség

¹² Recommendation CM/Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, 79. 1–2.

¹³ TŰSKE JÁNOS: *A nevelői tevékenység tapasztalatai a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben*. Börtönügyi Szemle 2003/3, 53. p.

¹⁴ 2012. július 16-án a Fiatalokúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás alapján.

¹⁵ A Szondi-próba Szondi Lipót magyar pszichiáter nevéhez fűződik, melyet 1938-1940-ben dolgozott ki. A teszt a rokonszenvi-ellenzenvi választás elvén alapul. MÉREI FERENC: *A Szondi-próba klinikai alkalmazása két-profilos technikával*. In: MÉREI FERENC – SZAKÁCS FERENC (szerk.): *Pszichodiagnosztikai vademecum. II. Személyiségtesztek. 1. rész*. Budapest, 1988. 271–273. pp.

¹⁶ Max Lüscher svájci pszichológus nevéhez köthető. Elsősorban klinikai és pályalektani vizsgálatokra alkalmazzák. Lüscher négy alapszíne (piros, zöld, kék, sárga) véleménye szerint megfeleltethető a viselkedés

szerint történik. A Szondi-próba keretében a vizsgált személynek fényképek közül kell kiválasztania a számára rokonszenves és ellenszenves képeket. A módszer kiindulópontot adhat a személyiségkép megalkotásához, mivel ezek a választások jellegzetesen ösztöndetermináltak. A Lüscher-próba egy színteszt, színek választásán alapul. A vizsgált személynek először a vizsgálatot végző által mutatott színekből kell kiválasztania azt, amely számára legjobban tetszik, majd azt, amelyik a legellenszenvesebb, végül két szín közül a rokonszenvesebbet kell kiválasztania. A Rorschach-teszt egy foltértelmezési próba, a vizsgált személynek jelentés nélküli foltoknak kell jelentést adnia. A Raven teszt az intelligencia szint mérésére alkalmas, alapvetően a matematikai, logikai gondolkodást tudja felmérni. Az általános személyiségstruktúra mérésére alkalmazzák a 2008 végén megjelent MMPI-A tesztet (400-500 tételből álló papír-ceruza teszt), mely egy diagnosztikus teszt, kifejezetten serdülőkre kidolgozva. A fogvatartott megismerését elősegíti a kollégáktól származó információgyűjtés is.

III.2. Foglalkoztatás

III.2.1. Oktatás, képzés

A szabadságvesztés-végrehajtása során „az alapkörű iskolai végzettség megszerzését különösen ösztönözni és támogatni kell,“¹⁸ de a fogvatartottnak indokolt esetben lehetősége van középkörű tanulmányok végzésére, vagy a megkezdett felsőfokú tanulmányainak folytatására is.¹⁹ A Bv. tvr. a fiatalkorúak esetén külön kiemeli, hogy „a szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére”.²⁰ Az Európai Börtön szabályok is nyomatékosítja, hogy „külön figyelmet kell fordítani a fiatal fogvatartottak oktatására.”²¹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásai közül az oktatással kapcsolatban a börtönoktatással foglalkozó R (89) 12. számú ajánlás tekinthető irányadónak.²²

Az általános iskolai oktatás és szakmai képzés, mint a nevelési folyamat személyiségfejlesztő eszközei, a szabadulás utáni sikeres társadalmi beilleszkedést segíthetik elő,

négy lehetséges alaptípusának. Mind a négy szín más személyiségjegyeket hordoz magában. A színek választása által meghatározhatók a vizsgált személy tulajdonságai, személyiségjegyei. MÉREI FERENC: *A Lüscher próba klinikai alkalmazása*. In: MÉREI FERENC – SZAKÁCS FERENC (szerk.): *Pszichodiagnosztikai vademecum*. II. Személyiségteszt. 3. rész. Budapest, 1998. 163–172. pp.

¹⁷ Az 1910-es évek végén kidolgozott Rorschach teszt Hermann Rorschach nevéhez kapcsolódik. A vizsgálatot a „Psychodiagnostic” (alcím: Methodik und Ergebnisse eines Wahrnehmungsdiagnostischen Experiments. Deutenlassen von Zufallsformen /Egy percepció-diagnosztikai kísérlet módszere és eredményei. Véletlenszerű formák szabad értelmezése/) című könyvében mutatta be, mely 1921-ben jelent meg. Bár vizsgálati eszközként korábban is alkalmazták a jelentés nélküli foltokat, Rorschach volt az első, aki felismerte, hogy a teszt lehetőséget adhat az egész személyiség meghatározására. A próba eredményeként a kriminálpszichológiában esetlegesen konklúzió vonható le a bűncselekmény hátterével kapcsolatban. MÉREI FERENC: *A Rorschach-próba*. Budapest, 1988. 3. p., 11. p.

¹⁸ Bv. szabályzat 74. § (3) bek.

¹⁹ Bv. tvr. 39. § (3) bek.

²⁰ Bv. tvr. 48. § (2) bek.

²¹ Európai Börtön szabályok, 28.3.

²² Recommendation No. R (89) 12 of the Committee of Ministers to member states on Education in prison

mivel a megszerzett ismeretek, képességek, készségek és az ezeket igazoló okmányok javíthatják a szabadult munkaerő-piaci esélyeit.²³ Fontos eszközei lehetnek továbbá a bűnisméltés megelőzésének.

A bv. intézetekben a 40. életévét be nem töltött személyeknek, és azoknak, akiknek hiányzott a 8 osztályos alapképzettsége, évtizedeken keresztül jogszabály tette kötelezővé a hiányzó iskolai képzettség megszerzését. 1994 óta azonban a fogvatartottakra is az általános tankötelezettség vonatkozik.²⁴ Korábban a 18. életév betöltéséig, jelenleg pedig a 16. életév betöltéséig tart a tankötelezettség.²⁵ Ez azt jelenti, hogy a 16. életévét be nem töltött fogvatartottnak kötelezően tanulmányokat kell folytatnia a büntetés-végrehajtási intézetekben. Ezzel a szabályozással azonban jelentősen lecsökken azon fogvatartottak száma, akiknek kötelező a tanulásban való részvétel, hiszen jellemzően 16-17 éves korban kerülnek a fiatalok bv. intézetbe. Egy kivételt is megfogalmaz a jogszabály: „azok a tanulók, akik tanulmányaikat az iskolai nevelés-oktatás kilencedik évfolyamán a 2011/2012. tanévben vagy azt megelőzően kezdték meg, tankötelezettségük azon tanítási év végéig tart, amelyben a tizennyolcadik életévüket betöltik.”²⁶

Általános tapasztalat, hogy a fogvatartottak iskolai végzettsége, képzettsége jelentősen elmarad az adott ország polgárainak átlagos iskolai végzettségénél, képzettségi szintjénél.²⁷ Az általam elvégzett kutatás is alátámasztja ezt a tényt. 43 fő (33,6 %) nem végezte el, míg 62 személy (48,44 %) befejezte az általános iskolát. 10 fő (7,81 %) a szakmunkásképzőt, 7 fiatal (5,47 %) a szakközépiskolát és csupán 1 személy (0,78 %) a gimnáziumot fejezte be [három (2,34 %) az egyéb lehetőséget karikázták és ketten (1,56 %) nem válaszoltak].

Látható, hogy a fogvatartottak több mint fele meg sem kezdte középfokú tanulmányait, pedig életkorukból adódóan erre már bőven lett volna lehetőségük.

Az intézetbe kerüléskor kapják meg a fiatalok a megfelelő tájékoztatást arról, hogy milyen tanulmányokat kell vagy lehet folytatniuk.

Kecskeméten²⁸ a tanköteles fiatalok esetében a kecskeméti oktatási vezető jelöli ki, hogy mely iskolában folytathatnak tanulmányokat vendégtanulóként vagy magántanulóként. Az intézetben a Gáspár András Szakiskola szervezésében zajlik az oktatás. A szakiskola egy egész évre kivetített tantervet készít, amelyben pontosan meghatározza az oktatás időpontjait, valamint azt, hogy mely oktatók (kb. 7-8) mennek be az intézetbe. Az oktatást teljes mértékben a szakiskola szervezi.

Kb. 10 fő tanult a 2011/2012-es tanévben az intézetben, közülük két fő a felsőoktatásban, egy női és egy férfi fogvatartott. A női fogvatartott tanítóképzőre jár, míg a férfi gépipari és automatizálási főiskolára. Nagyon büszke az intézet a két fiatalra, hiszen eddig soha nem volt jellemző az intézetben, hogy bárki felsőoktatásban vegyen részt (fiatalok intézete közül egyedül a kecskeméti vesznek részt fogvatartottak felsőok-

²³ MÓDOS TAMÁS: *Büntetés-végrehajtási nevelés*. Budapest, 1998. 112. p., 114. p.

²⁴ FRANK TIBOR: *Mérföldkő (A fiatalok oktatása és szakmai képzése)* Börtönügyi Szemle 1998/1, 15. p.

²⁵ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. tv. 45. § (3) bek.

²⁶ Uo. 97. § (1) bek.

²⁷ KŐSZEGI SZILVIA: *A fogvatartottak oktatása és képzése*. Börtönügyi Szemle 2010/3, 55. p.

²⁸ A tanulmányban szereplő adatok a 2012. július 10-én a Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten végzett kutatás eredményei.

tatásban). Ők I. biztonsági csoportba sorolt elítéltek, akik a parancsnok engedélyével az intézeten kívül folytathatják tanulmányaikat, s tehetik le vizsgájukat.

Szakképzésre és OKJ-s képzésre jelenleg nincs lehetőség az intézetben. Korábban, kb. 2-3 évvel ezelőtt működött egy OKJ-s képzés, ami kertészettel kapcsolatos végzettséget adott.

A pécsi intézet²⁹ a kis létszámra tekintettel magántanulói jogviszony alapján biztosítja a kötelező iskolai oktatást. Ennek keretében a számonkérés úgy történik, hogy a Budai Városkapu Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és Alapfokú Művészeti Oktatási Intézet igazgatója és igazgató-helyettese előzetes egyeztetést követően jár be az intézetbe ebből a célból. Az oktatási intézményt az önkormányzat jelölte ki. A napirend alapján azok a fogvatartottak, akik oktatásban vesznek részt, a reggelit követően tanulással töltik szabadidejüket, ami átlagosan napi három órát jelent. A vizsgákra való felkészülést olyan főiskolás és egyetemi hallgatók segítik, akik a bv. intézetben töltik gyakorlatukat. 2012-ben 5 fő fejezte be sikeresen az általános iskolát magántanulói státuszban.

Középiskolai oktatás keretében a fogvatartottaknak 9. osztály elvégzésére van lehetősége, mely heti 3 napos oktatást jelent esti képzésben. 2012-ben 9 fő fejezte be ezt a képzést.

Szakképzés keretében 2012-ben 6 fő vett részt térburkoló OKJ-s tanfolyamon, korábban volt az intézetben takarító, szobafestő-mázoló-tapétázó és egy ún. település karbantartó OKJ-s tanfolyam.

Szirmabesenyőn³⁰ az oktatást a Pannon Oktatási Központ végzi. Az oktatás keretében pályaorientáció, fizika, kémia, elsősegély, informatika, történelem, testnevelés, gépészet, magyar irodalom és nyelvtan, vendéglátás és természetismeret órákat tartanak. A fogvatartottak kb. napi 4-5 órát töltenek tanulással. A 2012/2013-as tanévben 86 fő vett részt az oktatásban. 11 fő 1-7. osztályban, 29 fő 7-8. osztályban, 31 fő a 9. osztályban, 15 fő a 10-12. osztályban tanul. Az intézet sajátossága, hogy külön iskolakörlettel rendelkezik. Kb. 20-20 fogvatartott vesz részt térburkoló és targoncavezető képzésben.

A tökéli intézetben³¹ szintén a Pannon Oktatási Központ végzi az oktatást. Az órák délelőtt (8⁰⁰-12⁴⁵) és délután (15⁰⁰-18¹⁵) egyaránt vannak, külön iskola helyiségben. Magyar nyelv és irodalom, matematika, földrajz, testnevelés, kémia, fizika és számítástechnika tárgyakat tanítanak. A 2011/2012-es tanévben 212 főt iskoláztak be, ebből 186 fő fejezte be sikeresen a tanévet. A 212 főből 194 főnek általános iskolába, 18 főnek középiskolába (9-10. osztály) történt a beiskolázása.

Fazekas szakképzésben 16 fő vett részt, 13 fiatalkorú és 2 nagykorú, ebből 15-en zárták sikeresen a tanévet.

A 2012/2013-as tanévben 122 fő vett részt általános iskolai, 14 fő gimnáziumi (9-10. osztály) képzésben, 30 fő pedig szakképzésben (szobafestő-mázoló, fazekas képzés).

2000-ben az ADU Oktatási Központ tartott szobafestő-mázoló, kőműves és térburkoló képzést.

²⁹ A tanulmányban szereplő adatok a 2012. július 16-án a Fiatalokért Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Pécsen végzett kutatás eredményei.

³⁰ A tanulmányban szereplő adatok a 2012. augusztus 14-én a Fiatalokért Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Szirmabesenyőn végzett kutatás eredményei.

³¹ A tanulmányban szereplő adatok a 2012. augusztus 15-én a Fiatalokért Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön végzett kutatás eredményei.

Az általános iskolai tanulók 2012-ben havonta 8667 Ft ösztöndíjban részesültek. A szakirodalom általában arra az álláspontra helyezkedik, hogy a fiatalokat sokkal inkább az ösztöndíj motiválja a tanulásban, mintsem a szabadulást követő munkaerő-piaci esélyek.³² Ezzel ellentétes eredményt mutat a kérdőíves vizsgálat eredménye, ugyanis a fiatalok jelentős többségét, 74,22 %-át (95 fő) inkább a munkaerő-piaci esélyek motiválják.

A fiatalok bizonyos kiváltságokban részesülhetnek, amennyiben részt vesz az általános iskolai vagy első szakmai képzettséget adó iskolarendszerű képzésben. Így nem terheli munkavégzési kötelezettség a képzettség megszerzéséhez szükséges idő alatt, továbbá a tartására fordított költségekhez sem kell hozzájárulnia. A magánelzárással fenntartott fiatalok sem lehet eltüntetni az iskolai órától.³³ Ez utóbbi rendelkezésből is kitűnik, hogy a Bv. szabályzat különösen támogatni kívánja a fiatalok oktatásban való részvételét.

III.2.2. Munkáltatás

Magyarországon 2012. január 1-jétől kötelező az elítélteknek munkát végeznie³⁴ a meghatározott kivételektől eltekintve. Ilyen kivétel például ha a fogvatartott tanköteles.³⁵ A munkáltatás „célja az, hogy elősegítse az elítélt testi és szellemi erejének fenntartását, lehetőséget adjon a szakmai gyakorlottság megszerzésére és fejlesztésére, és ezáltal megkönnyítse, hogy a szabadulás után a társadalomba beilleszkedjen.”³⁶

Az Európai Börtön szabályok kiemeli, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek keretei között megvalósított munkáltatás a lehető legnagyobb mértékben közelítsen a kinti életben jellemző munkáltatáshoz, hogy ezáltal is felkészítse a fogvatartottat a szabad környezetben való rendes munkafeltételekre.³⁷

A munkavégzés hozzájárulhat a bűnismétlés megelőzéséhez, továbbá hasznos időtöltés, hiszen fegyelmezettségre tanítja a fogvatartottat, megfelelő a feszültségek levezetésére, együttműködésre, pontosságra is nevel és nem utolsó sorban kereseti lehetőség. Szakemberek szerint, ha egy bv. intézetben nincs lehetőség munkavégzésre, és a fogvatartottak semmittevéssel töltik idejüket, akkor nyugtalanná, agresszívává, deprimálttá, fegyelmezetlenné válhatnak és jelentősen csökkenhet a társadalomba való visszailleszkedési esélyük.³⁸

Két fontos eltérést kell kiemelni a munkavégzéssel kapcsolatban a fiatalok és a felnőtt fogvatartottak között. Az első, hogy 18. életévét be nem töltött személy túlmunkára nem kötelezhető.³⁹ A másik eltérés, hogy a fiatalok éjszakai munkára nem osztt-

³² Vö.: LAKOS ZSUZSA – LÓRINCZ JÓZSEF: *Amikor mákos az iskolaköpeny – fiatalok elítéltek oktatása*. Börtönügyi Szemle 2011/4, 36. p.

³³ Bv. szabályzat 216. § és 215. §

³⁴ Bv. tvr. 33. § (1) bek. d) pont. Megállapította: 2011. évi CL. törvény 27. § (1) bek.

³⁵ Bv. tvr. 44. § (1a) bek.

³⁶ Bv. tvr. 44. § (1) bek.

³⁷ Európai Börtön szabályok, 26.7.

³⁸ FEJES IMRE: *Foglalkoztatás (Reszocializáció vagy (és) gazdaságosság) /Vitaindító/* Börtönügyi Szemle 1994/4, 32. p.

³⁹ Bv. szabályzat 117. § (4) bek. a) pont

ható be.⁴⁰ Egyébként „a fiatalok munkáltatása a fiatalok számára vonatkozó munkajogi szabályok figyelembevételével történik.”⁴¹

Kecskeméten három fiatal dolgozik (2012. július 10.), ketten az intézet területén működő mosodában, míg egy személyt házimunkás takarítóként foglalkoztatnak.

A pécsi intézetben egy fiatal dolgozik szakácsként (2012. július 16.).

Szirmabesenyőn nem munkáltatnak fiatalokat. Korábban ételkiosztó munkára volt lehetőség, de amióta felnőtt fogvatartottak is vannak az intézetben, azóta ők töltik be ezt a munkakört.

A tököli bv. intézetben a kutatáskor (2012. augusztus 15.) 56 fiatal fogvatartott dolgozott, 20 főt a Dunapapír Kft. papírválogatóként, míg 36 főt a bv. intézet karbantartóként munkáltatott, illetve egyes fogvatartottak udvarosi feladatokat láttak el.

III.2.3. Szabadidős tevékenységek

A bv. intézetekben lehetőséget kell adni a fogvatartottak művelődésére és sportolására, hogy ezáltal hasznosan töltsék el szabadidejüket.⁴²

Az intézményekben egyéni és csoportos foglalkozásokra van lehetőség, melyeken önkéntes a részvétel. „A csoport segítségével megszűnik az egyén bizonytalansága, fenyegetettsége, oldódik szorongása, segítséget kap önmaga megismeréséhez, és agresszív megnyilvánulások helyett azonosulási folyamatok révén erősítheti ön-funkcióit.”⁴³

Az Európai Börtönrendszerek a sportot, játékokat, kulturális tevékenységeket, időtöltést és az aktív szabadidős tevékenységeket sorolja a szabadidős tevékenységek körébe.⁴⁴ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a CM/Rec(2008) 11 Ajánlásában leszögezi, hogy a szabadságvesztésüket töltő fiatalok számára meg kell engedni naponta legalább 2 óra rendszeres testmozgás⁴⁵, melyből ha az időjárás engedi, legalább 1 óra a szabad levegőn legyen.⁴⁶

A versenyek is a hasznos időtöltés körébe tartoznak, azonban a fogvatartottak részére rendezett megmérettetések esetében fontos, hogy önmagában a versenyen való részvételre is jutalomként tekintsenek a fiatalok. Meg kell őrizni azok játékos, szellemes, aktivizáló voltát, hogy ne alakuljon ki konfrontáció miatt, hogy a vesztesek lesznek többségben, hiszen csak egy személy vagy csapat győzhet.⁴⁷ Az országos parancsnok előzetes engedélyével lehetőség van arra, hogy közös kulturális és sportrendezvényeket szervezzenek két vagy több büntetés-végrehajtási intézet fogvatartottjai részére.⁴⁸ Minden évben megrendezésre kerül Tökölön a Liszt Ferenc Zenei Fesztivál. Ezenkívül szín-

⁴⁰ Bv. szabályzat 110. §

⁴¹ Bv. tvr. 53. §

⁴² Bv. tvr. 40. § (1) bek.

⁴³ MÓDOS 1998, 116. p.

⁴⁴ Európai Börtönrendszerek, 27.6.

⁴⁵ A CPT 2. Általános Jelentése [CPT/Inf(92)3] már szorgalmazta a testgyakorlás szükségességét a bv. intézetekben.

⁴⁶ Recommendation CM/Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, 81.

⁴⁷ MÓDOS TAMÁS: *A reszocializáció módszertana. Nevelés-módszertani tansegédlet.* Vác, 2003. 36. p.

⁴⁸ Bv. szabályzat 75. § (3) bek.

tén minden évben (6 éve), Szirmabesenyőn kerül megrendezésre fiatalok részére futballbajnokság.

A Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében, Kecskeméten sportolásra, színjátszó szakkörre, könyvtári foglalkozásra és gitár szakkörre van lehetőség. A gitár szakkörbe azok a fogvatartottak is jelentkezhetnek, akik nem gitározni, hanem énekelni szeretnének. Az intézet a legalapvetőbb sporteszközöket tudja biztosítani a fogvatartottak részére, ezek többek között a tollaslabda, pingpong, darts, csocsó, kézilabda, röplabda, focilabda, de működik kondicionáló terem is.

A női fogvatartottak körében igen kedvelt a patchwork (foltvarrás) és a főző szakör. Csoportos foglalkozásként említhetők a vallási programok, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, valamint a SZÉK foglalkozásai (tanítóképző főiskolás önkéntesek tartják a foglalkozásokat).

A kecskeméti büntetés-végrehajtási intézetben nagy hagyománynak örvend a negyedévente megrendezésre kerülő „Ki mit tud?” vetélkedő, mely iránt minden alkalommal hatalmas az érdeklődés. A résztvevő fiatalok minimum dicséret jutalomban részesülhetnek.

A pécsi intézetben egyéni foglalkozásokra a szabadulás előtt álló elítéltek esetében kerül sor. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék hallgatói tartanak hetente egyéni foglalkozásokat a szabadulást megelőző 4-6 hónapban, valamint a pártfogók is segítik munkájukat. A Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ havonta egyszer tart munkavállalási tanácsadást egyének és csoportok számára. A Baranya Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálat a heti egy alkalommal tart egyéni foglalkozásokat, melynek keretében életvezetési ismereteket sajátíthatnak el a szabadulás előtt álló fiatalok.

Pécsett kiemelt szerepet kapnak a csoportfoglalkozások, melyek közül vannak folyamatosan és időszakosan működők. A Baranya Ifjúságért Nonprofit Kft. tart hetente egy alkalommal, 5-10 fő részére Ifjúsági klubot. A klub célja a világlátás korrekciója, középpontba helyezi az emberi kapcsolat kialakítását az intézetben belül, azaz a közösség fejlesztését és törekszik az egyén rejtett értékeinek feltárására is. Az első csoportfoglalkozáson kerül sor a bemutatkozásra; keretek, kompetenciák tisztázására; célok közös meghatározására; a célok függvényében a kapcsolatok tisztázására; valamint a rituálék, hagyományok közös kidolgozására. Ezt követően folyamatos közösségfejlesztő játékokat, programokat tartanak; az elbocsátás előtt állók számára információkat nyújtanak; való világ szituációkat gyakorolnak és az önkifejezést fejlesztik.

A Református, a Katolikus, a Golgota Egyház és a Sionista Gyülekezet képviselői tartanak Erkölcsei nevelés foglalkozást a fiatalok számára, mely során kiemelt jelentősége van az erkölcsi tanácsadásnak. Az egyházak képviselői istentiszteletet is tartanak.

A Baranya Megyei Igazságügyi Hivatal munkatársai Életvezetési ismeretek, készségek című foglalkozást tart kéthetente, 8-12 fő részére, melynek keretében különböző szituációs játékokkal a társadalomba való beilleszkedést kívánják elősegíteni.

A Goldstein-tréningre időszakosan kerül sor, célja, hogy a fiatalok megtanítsa a felelősségteljes gondolkodásra és cselekvésre.

Szintén időszakosan működik az Agresszióhelyettesítési tréning, amely a fiatalok agressziójának leküzdését hivatott elősegíteni. Három fő részből áll a tréning: szociális készségeket fejlesztő, indulatkontroll és erkölcsi nevelést fejlesztő tréning.

A szociális készségeket fejlesztő csoportban az előzetesen letartóztatottak vehetnek részt. A csoport célja nevében rejlik, azaz a szociális készségek fejlesztése.

A bv. intézetnek a fogvatartott önképzésére is lehetőséget kell adnia.⁴⁹ Erre a pécsi intézetben számos lehetőség van. A kreatív csoportfoglalkozás arra szolgál, hogy a fogvatartott saját ötleteit megvalósíthassa. A kézműves szakkör pedig a kézügyességre helyezi a hangsúlyt. Az intézet sajátossága egy falfestmény, melyet a fogvatartottak készítettek az ún. „Mural Painting” módszerrel. Ez az utcai művészet egyik fajtája, és egy egyedülálló közösségfejlesztő módszer. Leginkább a graffitihez hasonló, de annál realisztikusabb és esztétikusabb alkotás, jellemzője, hogy az általuk kevert színből (három alapszínből, valamint feketéből és fehérből) festik a képet egy falra.

A Börtönszínház heti rendszerességű program, melyen általában 6-9 fő vesz részt. Havonta Versíró versenyt is tart az intézet.

Kéthetente, két órában kerül megrendezésre a Filmklub 10-12 fogvatartott részére. A foglalkozáson elsősorban olyan filmeket vetítenek, amelyek nevelő célzattal bírnak, de az sem utolsó szempont, hogy lekösse a fiatalok figyelmét. A fogvatartottak zárkáiban kevés kivételtől eltekintve található televízió, ezáltal tudnak értesülni a világ és az ország eseményeiről.

Minden állami és egyházi ünnepet megtartanak az intézetben, melyre a fogvatartottak a nevelők segítségével és vezetésével műsorral készülnek, valamint történelmi jellegű állami ünnepeket gyakran összekapcsolják szellemi vetélkedővel is.

Az intézetben a fogvatartottaknak egy meghatározott csoportja minden hónapban valamely világnap alkalmával előadást tart társainak és a személyi állományuknak.

„Külsős” előadók is már számos alkalommal tartottak tájékoztatást a fiatalok részére (pl. Magyar Vöröskereszt). Ezenkívül többször rendeztek már nagy érdeklődésnek örvendő zenés-táncos előadást, melynek keretében koncertet adott többek között Székelyhídi Balázs és a ROXX69 nevű zenekar, 30Y, Tajti Zoltán és zenekara, illetve a The Crybabies, továbbá a Pécsi Szent Ferenc templom „Szerafi” kórusa, Sólyom Katalin színművésznő és Czeiningner Tamás ornitológus is.

A sportok közül a fogvatartottak által a legkedveltebb a futball és a kosárlabda, valamint az izomerősítő tevékenységek, de az intézetben van tollas, asztalitenisz, csocsóasztal és biliárdasztal is.

A szirmabesenyői bv. intézetben is igen kedvelt tevékenység a sport. Lehetőség van futbalozni, kosárlabdázni és pingpongozni.

A Semmelweis-kórházból érkezők tartanak előadást az egészség-napon. A Drogambulancia pedig felvilágosító előadásokat tart. Régebben drámanap is volt az intézetben. Augusztus 20-án kenyérsütést szervezett az intézmény, melyen szintenként 10-15 fogvatartott vehetett részt.

Az intézet sajátossága az állatasszisztált terápia, illetve az Élővilág-terem, melyben deguk vannak. „A kisállat-terápia célja az ember-állat kapcsolat tanulmányozása, az e területet érintő kutatások kezdeményezése, támogatása, a téma népszerűsítése; az állatok közreműködésével végzett megelőző, gyógyító, rehabilitációs tevékenység módszereinek kidolgozása, koordinálása, elősegítése, támogatása, gyakorlása; az emberi élet

⁴⁹ Bv. tvr. 39. § (5) bek.

minőségét állatok közreműködésével javító eljárások kidolgozásának és a gyakorlatban való alkalmazásának elősegítése.”⁵⁰

A Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön hétfőtől vasárnapig órarendre leosztott sportolási lehetőségek vannak a fogvatartottak részére. Tornaterme és kondicionáló terme is van az intézetnek, de a testépítést nem szorgalmazzák. Amellett, hogy a sportolási lehetőségek szórakoztatnak, nevelő hatásuk van, javítják a koncentrációképeséget és a csapatmunkát, azt is szeretné bemutatni az intézet, hogy milyen eredményeket lehet elérni ezen a téren. Éppen ezért több alkalommal hívtak meg híres-neves sportolókat (pl. Farkas Ágnes, Vincze Ottót, Kunkli Tivadart). Tartottak már Kolonics-empléknapot is.

III.2.4. Terápiás foglalkozások

„Terápiás foglalkoztatásnak minősül az elítélt megváltozott munkaképességéhez vagy egészségi állapotához igazodó munkavégzése.”⁵¹ A terápiás foglalkozások szabályaira nem térek ki, mivel annak a fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteiben jelenleg nincs gyakorlata.

III.2.5. Gyógyító és rehabilitációs programok

A drogprevenációs részlegek kialakításának és működésének jogszabályi alapját a Bv. szabályzat 2002. évi módosítása adta meg, de az egységes végrehajtást szolgálja továbbá az 1-1/54/2003. számú OP Intézkedés, valamint az országos parancsnok általános helyettese által kiadott 2-1/1/2003. számú Módszertani útmutató. Ezen részleg olyan drogmentes körletrejtést jelent, ahová a fogvatartottak önkéntesen és kérelem alapján kerülhetnek (a bekerüléshez a nevelő álláspontja és a pszichológus ajánlása is szükséges), és a fogvatartottak garantálják, hogy nem fognak semmilyen kábító vagy bódító hatású szert fogyasztani, valamint beleegyeznek, hogy havonta minimum egyszer vizeletmintát adnak a drogteszt elvégzéséhez.⁵²

A kábítószer-prevenációs részlegek létrehozása 2003-ban kezdődött meg és így 2004-ben már a tököli és szirmabesenyői intézetben is működött ilyen csoport.

Tökölön az AVP Hungary és a Tiszta Jövőért Alapítvány munkatársai vettek részt a munkában, az előbbi csoportos vagy egyéni foglalkozásokat tartott magáról a problémáról, a kezelésének alternatíváiról, az ártalmakról és a pszichés hatásokról; míg az utóbbi a drog-fogyasztás hatásait ismertette. Tökölön működik pszichológiai osztály és vezetője szakmai képzettséggel rendelkezik a problémával kapcsolatban, így nagyon kedvező helyzetben van az intézet a speciális programok szervezésében.⁵³

⁵⁰ SZITKA SZABOLCS: *Új lehetőségek felkutatása a fiatalok büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítése érdekében.* Börtönügyi Szemle 2008/3, 15–16. pp.

⁵¹ Bv. szabályzat 133. § (1) bek.

⁵² VOGEL ATTILA: *A drogprevenációs részleg működése a Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében.* Börtönügyi Szemle 2005/2, 41. p.

⁵³ BALOGH ATTILA: *Kábítószer-prevenációs részlegek a büntetés-végrehajtási intézetekben.* Börtönügyi Szemle 2005/1, 102. p.

Szirmabesenyőn a Miskolci Drog Ambulancia csoportos foglalkozás keretében dolgozta fel a kábítószer-függőséget és a kábítószer-fogyasztást, a Megyei ÁNTSZ a komplex egészségfejlesztéssel foglalkozott, míg a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr Főkapitányság bűnmegelőzési előadásokat tartott.⁵⁴

A kecskeméti intézetben a RÉV Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat hajtja végre az elterelést, melyen kérelmekre jelenleg (2012. július 10.) 2 fő vesz részt (egy fiú és egy lány). A fogvatartott a parancsnoktól kérheti, hogy részt vehessen az elterelésen.

A pécsi intézetben a Baranya Megyei Önkormányzat Közegészségügyi Narkómán Fiatalokat Gyógyító-, Foglalkoztató Közalapítvány foglalkozásokat tart a Drogcsoport és Drog megelőzési csoport keretében. A Drogcsoport foglalkozásán hetente egy alkalommal kötelező részt venni azoknak a fogvatartottaknak, akik kapcsolatba álltak vagy állnak a droggal. A Drog megelőzési csoport arra törekszik, hogy megelőzze a droghasználatot, valamint tájékoztatja a fiatalokat arról, hogy milyen következményekkel járhat a kábítószer használata.

III.3. *Külvilággal való kapcsolattartás*

A bv. intézeteknek elő kell segíteni, hogy az elítélt kedvező kapcsolatait fenntarthassa és fejlessze azokat.⁵⁵ Az Európai Börtön szabályok rendelkezése alapján engedélyezni kell a fogvatartottak számára, hogy amilyen gyakran lehet, érintkezzenek a megfelelő kapcsolattartási módok révén családjukkal, harmadik személyekkel vagy külső szervezetek képviselőivel.⁵⁶ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec (2008) 11 Ajánlása ugyanezt a gondolatot fogalmazza meg.⁵⁷

A nevelésen belül kiemelkedő jelentősége van a kapcsolattartásnak, hiszen egy fiatal akkor tud sikeresen visszailleszkedni a társadalomba, ha van mögötte egy biztos, támogató családi háttér.

A társadalomtól való izolációt oldhatja fel a külvilággal való kapcsolattartás, mely hozzájárulhat a szabadulás utáni eredményes reszocializációhoz. A bűnismétlés megelőzésének is az egyik eszköze lehet, amit alátámaszt egy, az USA-ban 1997-ben végzett felmérés,⁵⁸ melynek eredménye alapján kimutatták, hogy a külvilággal való kapcsolattartás csökkenti a visszaesést.⁵⁹

A személyiségfejlődés szempontjából nemcsak az a fontos, hogy a fogvatartottak között pozitív kapcsolat jöjjön létre, hanem az is, hogy a fogvatartottnak a hozzátartozójával való viszonya fennmaradjon.⁶⁰

⁵⁴ Uo. 94–96. pp.

⁵⁵ Bv. tvr. 40. § (1) bek.

⁵⁶ Európai Börtön szabályok, 24.1.

⁵⁷ Recommendation CM/Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, 83.

⁵⁸ Bár nem kifejezetten fiatalkorú fogvatartottakról van szó, mégis úgy gondolom ez hasznos információ.

⁵⁹ LAING, KAREN – MCCARTHY, PETER: *Risk, Protection and Resilience in the Family Life of Children and Young People with a Parent in Prison*. 2004. 14. p.

⁶⁰ PÁL LÁSZLÓ: *Bevezetés a kriminálpedagógiába*. Budapest, 1974. 81. p.

Az általam elvégzett kutatás alapján a fiatalok magas aránya, 91,4 %-a (117 fő) tartja a kapcsolatot hozzátartozóival. A kapcsolattartás jellemzően (47,66 %, azaz 61 személy esetében) heti rendszerességű.

A hatályos szabályozásunk 4 kapcsolattartási formát különböztet meg: levelezés, csomagküldés, látogatás⁶¹ és távbeszélő használata. Valamennyi esetében meghatározza a Bv. szabályzat a pontos szabályokat, ezért ezeket részletesen nem ismertetem, csak az intézetekkel kapcsolatos különbségekre hívom fel a figyelmet.

Az első ilyen különbség a családi háttér. Kecskeméten azt tapasztalják, hogy rossz családi háttérrel érkeznek a fiatalok és többen közülük intézetben nevelkedtek. Tökölön is az a tapasztalat, hogy főként csonka családból, nagycsaládból vagy javítóintézetből érkeznek a fogvatartottak. Ezzel ellentétben a másik két intézetben inkább olyan fiatalok vannak, akik családjukkal együtt éltek. Ez a tény egyben azt is meghatározza, hogy mely kapcsolattartási formák a leggyakoribbak az egyes intézményekben.

A kecskeméti és a tököli intézetben a leggyakoribb kapcsolattartási forma a levelezés. Kecskeméten nagyon ritka a látogatás, hetente kb. egy látogató megy be az intézetbe. Az elítéltek esetében az a jellemző, hogy kb. 4-5 főhöz járnak be a hozzátartozók. Kedvezőtlen hatással lehet a kapcsolattartásra, ezen belül a látogatásra a távolság. Tipikusan női fiatalok esetében nem biztosított a lakóhelyhez közeli elhelyezés, ezáltal jelentős anyagi terhet rónak a hozzátartozókra a látogatással kapcsolatban felmerülő költségek.

A pécsi intézetben valamennyi kapcsolattartási forma jellemző, így a látogatás is. Az intézet sajátossága, hogy a látogatásokat követően az intézet pszichológusa és a vezető nevelő csoportfoglalkozást tart a szülők részére. Ennek keretében foglalkoznak pl. azal, hogy a szülő hogyan tudja feldolgozni azt, hogy gyermeke bűncselekményt követett el.

Zárójelben jegyzem meg, hogy „A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról” szóló törvényben kötetlen kapcsolattartási formaként megjelenik fiatalok esetében a családi konzultáció és a családterápia. Ezek bevezetésének indoka, hogy a fiatalokat pozitív diszkriminációban kell részesíteni, „kiemelt gondot kell fordítani a családi és más pozitív külső kapcsolatok fenntartására és fejlesztésére, amely a hagyományos családi kötelek fenntartása és erősítése mellett személyiségfejlesztő és konfliktuskezelő funkcióval is bír.”⁶² A családi konzultációra háromhavonként, a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével kerülhet majd sor. Azonban az a szülő, akinek a bíróság a szülői felügyeleti jogát korlátozta vagy megszüntette, nem vehet majd részt a konzultáción.⁶³ Ugyanezen feltételek mellett, illetve amennyiben arra a bv. intézetnek lehetősége van, a fiatalok

⁶¹ Érdekeség, hogy Magyarországon először a Kecskeméti Bv. Intézetben vezették be 1992. július 1-jétől a modern technikájú fülkés beszélőt előzetesen letartóztatottak részére. A fülkében üvegfal helyeztek el a fogvatartott és a látogató elkülönítésére, mely üvegfal mindkét oldalán telefonkészülék állt rendelkezésre. Az előzetesen letartóztatottak munkanapokon délelőtt 9 és délután 2 óra között fogadhattak ilyen módon látogatót. Ez az újítás előnyös volt abból a szempontból is, hogy a fogvatartott gyermeke megszabadulhatott attól a káros pszichikai hatástól, amit a rácsos beszélő okozhatott. (SINKÓ PÉTER: *Fülkés beszélő*. Börtönügyi Szemle 1993/4, 34. p.)

⁶² A Bv. törvény tervezetének indokolása

⁶³ Bv. törvény 194. § (1) bek.

elítelt családterápiás foglalkozáson is részt vehet, mely szintén új intézmény lesz. „A családterápiás foglalkozások számát a terápiás szükségletek határozzák meg”⁶⁴. A foglalkozásra kivételesen a bv. intézeten kívül is sor kerülhet. Mind a konzultációt, mind a családterápiás foglalkozást kérelmezheti a fiatal is.⁶⁵ A két kapcsolattartási forma között a fő különbség az, hogy míg a konzultáció egy kötetlen találkozást jelent a hozzátartozókkal, addig a terápián egy szakember is részt vesz. „A családterápia olyan pszichoterápiás szemlélet és módszer, amelynek segítségével a terapeuta hozzájárul a családban mutatkozó problémák okainak felderítésében, a tüneteket produkáló egyénnel és a családdal közös együttműködésben. A szakember a családterápia során – a lehetőségekhez mérten – optimalizálja a család rendszerének működését, megváltoztatja az élmények átélésének minőségét, és ezáltal a család viselkedését. A családterápia fogalmának törvényben való rögzítése nem indokolt, mivel e fogalmak a segítő tudományokban elfogadottak, a szakmában széles körben ismertek.”⁶⁶

III.4. Jutalmazás és fegyelmezés

A Bv. tvr. a 41-41/A. §-okban sorolja fel és részletezi a jutalmakat, míg a 42-43. §-ok a fenyítési nemekről rendelkeznek.

Különbségek mutatkoznak a felnőttkorúak és a fiatalok jutalmazása terén. Fiatalkorú fogvatartott dicséző oklevelet is kaphat⁶⁷ a parancsnoktól, melyet akár az elítéltek csoportja is kaphat.⁶⁸ Ezenkívül a rövid tartamú eltávozás tartama esetükben hosszabb, a fiatalok büntetésében és fogházában is legfeljebb tizenöt nap.⁶⁹ Azonban 18. életévét be nem töltött fiatal esetén feltétel, hogy „rövid tartamú eltávozásra és egyéni kimaradásra akkor bocsátható, ha őt a törvényes képviselője, nagykorú hozzátartozója, pártfogója, vagy valamely, a bv. szervezettel együttműködési megállapodást kötött karitatív szervezet képviselője fogadja, és a kísérelről, valamint a visszaszállításáról is gondoskodik.”⁷⁰

Az Európai Büntőszabályok külön nem rendelkezik a fogvatartottak jutalmazásáról, viszont a fegyelmezésükről igen. Kimondja azt, hogy kizárólag olyan magatartások határozhatók meg fegyelmi vétségként, amelyek alkalmasak arra, hogy „veszélyeztessék a helyes rendet, a biztonságot és a biztonságosságot.” A belső jogra bízva azonban többek között az említett cselekmények vagy mulasztások, a kiszabható fegyelmi szankciók típusának és időtartamának a meghatározását.⁷¹

Módos Tamás szerint a fegyelmezés nem alkalmas a fogvatartottak viselkedésének befolyásolására, csupán egy adminisztrációs kötelezettséget jelent, amit jól alátámaszt az, hogy többen a fenyítést követően is ugyanúgy követnek el fegyelmezhetlenségeket.

⁶⁴ Bv. törvény 194. § (2) bek.

⁶⁵ Bv. törvény 194. § (1)–(3) bek.

⁶⁶ A Bv. törvény tervezetének indokolása

⁶⁷ Bv. tvr. 51. § (1) bek.

⁶⁸ Bv. szabályzat 214. § (1) bek.

⁶⁹ Bv. tvr. 51. § (2) bek., Vö.: 41. § (3) bek.

⁷⁰ Bv. szabályzat 214. § (2) bek.

⁷¹ Európai Büntőszabályok, 57.1.–57.2.

Továbbá véleménye szerint a jutalmazásból – a fenyítéssel ellentétben – hiányzik az egyéniesítés.⁷² Fiatalok fogvatartottakkal való közvetlen beszélgetésem azonban alátámasztja, hogy egy-egy foglalkozás esetében a legnagyobb motivációt a jutalmazás jelententi számukra.

IV. Összegzés

Álláspontom szerint a fiatalok reszocializációs nevelése elsősorban a foglalkoztatásukon keresztül valósul meg. Ennek keretében olyan tevékenységekben vesznek részt, amelyek mind hozzájárulnak a sikeres reszocializációhoz, ezáltal a bűnisméltés megelőzéséhez. Véleményem szerint ez utóbbit elsősorban az oktatás, a szakképzések, valamint a külvilággal való kapcsolattartás segíti elő. Sajnos a bűnelkövető fiatalok jelentős többsége minősül bűnisméltőnek. Saját bevallásuk alapján szinte kivétel nélkül azt állították, hogy „nagyon sok” vagy éppen „rengeteg” bűncselekményt követtek már el életükben. A visszaesési mutatók nehezen követhetőek, hiszen ha kialakul egy „bűnözői karrier” és felnőtt korban is folytatódik a bűnözői életmód, akkor a visszaesés már ebben a kategóriában lesz számon tartható.

Végül vessünk egy pillantást arra, hogy hogyan is képzeli el a fiatalok a szabadulást követően jövőjüket, illetve véleményük szerint az intézet hogyan segíthetné elő a bűnisméltés megelőzését. A véleményeket szó szerint, a fiatalok által leírtakkal teljesen egyezően idézem:

„Dolgozni fogok.”

„Le mondok a drogról, és a pazarlást nem lesz.”

„Hogy másként viselkedek mint amikor nem kerültembe előző életembe. Meg hogy megváltozok ne folytassam a régi életemet.”

„Magamat fejlesztem és megszenvedek a megélhetésemért.”

„Többet fogok dolgozni és nem szóróm a pénzt.”

„Le rakom a szakmát és el kezdek dolgozni.”

„Tisztes munkát keresek és spórolok hogy legyen majd valami öreg koromra is ne keljen még akkor is dolgozni.”

Többségük családjával, barátjával, munkával, sportolással és szórakozással képzei el az intézeten kívüli szabadidejét. Sokan úgy gondolják, nem az intézeten, hanem rajtuk múlik, hogy a jövőben ne kövessenek el további bűncselekmény(ek)e)t.

„Én úgy gondolom hogy nem az intézeten múlik hanem a gyereken hogy ő hogy dönt.”

„Semmit mert rajtam múlik hogy csinál-e valamit a továbbiakba.”

„Szabadulás előtt elbeszélgetni a növendékekkel.”

„Szerintem semit nem tud tenni a környezetétől fog függni hogy bűnözni fog-e vagy nem.”

„Nekem megfelel így ahogy van.”

„Semmit az rajtam függ, agyamban dől el.”

⁷² BORBÉLY LÁSZLÓ: *Szocializáció és reszocializáció a börtönben*. Börtönügyi Szemle 2006/4, 97. p.

Összegzésként visszautalnék a dolgozat bevezetőjében közölt idézetre: „a fiataloknak megvan a lehetősége, hogy tanuljon, felelősséget vállaljon tetteiért és visszailleszkedjen a társadalomba”. Jelen tanulmány azt próbálta megjeleníteni az olvasó számára, hogy számos lehetőséget kínálnak a fiatalok részére az intézetek ahhoz, hogy segítsék a fiatalok társadalomba való visszailleszkedésben. A fő üzenetet közvetítik és képviselik az intézetek, a cél megvalósítása azonban elsősorban a fiatalon múlik.

ANDREA ERIKA JUHÁSZ

EMPIRICAL STUDY OF THE JUVENILE OFFENDERS RESOCIALIZATION EDUCATION

(Summary)

The Juvenile offenders are special categories of offenders. Question of resocialization education is very important for them, because their personality is still in evolution.

This study presents education of juvenile offenders through out the tools of the education. These tools are: knowing of the offenders and making of individual education plan, employment (such as tuition and training, employing, free-time activities, therapeutical activities, remedial and restoration programmes), contact with the outside world, rewarding and disciplining.

The aim of this study is to present how is education of juvenile offenders happens in practice.

The empirical searching was between 10th July and 26th October in 2012 in Kecskemét, Pécs, Szirmabesenyő, Tököl, where are the Juvenile's prisons. 129 offenders filled in my questionnaire (in Kecskemét 20, in Pécs 38, in Szirmabesenyő 26, in Tököl 45 offenders, one of the 45 offenders was unvaluable, because he crossed out the whole questionnaire). The offenders filled in the questionnaire anonymously and voluntarily.

The title „Search experiences – Education of Juvenile offenders” chapter presents details of the research.

Kérdőív
(fogvatartottakkal)

Kérem válaszában betűjelét karikázza be!

Életkora: _____

1. Milyen iskolát végzett az intézetbe kerülése előtt?

a) általános iskolát nem fejezte be	d) szakközépiskolát befejezte
b) általános iskolát befejezte	e) gimnáziumot befejezte
c) szakmunkásképzőt befejezte	f) egyéb

2. Inkább az ösztöndíj vagy a szabadulás utáni munkaerő-piaci esélyek motiválják a tanulásban?

a) ösztöndíj	b) munkaerő-piaci esély

3. Tartja-e a kapcsolatot a hozzátartozóival?

a) igen	b) nem

4. Milyen formában tartja a kapcsolatot a hozzátartozóival? (Amennyiben az előző válasz igen volt)

a) levelezés	c) csomagküldés
b) látogatás	d) távbeszélő

5. Milyen gyakran tartja a kapcsolatot hozzátartozóival?

a) hetente	c) egyéb
b) havonta	

6. Az intézetbe kerülést megelőzően a családjával élt?

a) igen	b) nem

7. Miért, milyen okból követte el a bűncselekményt, ami miatt az intézetbe került?

8. Hány bűncselekményt követett el életében?

9. Az Ön szülei követtek el valaha bűncselekményt?

Édesanyja:

a) igen
b) nem

Édesapja:

a) igen
b) nem

10. Mit fog csinálni, ha kikerül az intézetből?

Hol fog lakni? _____

Tervezi-e hogy tanulni vagy dolgozni fog? _____

Mit tesz majd anyagi helyzetének javítása érdekében?

Mivel tölti majd szabadidejét?

11. Mit gondol, mit kellene tennie az intézetnek annak érdekében, hogy Ön a jövőben ne kövessen el több bűncselekményt?
